

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Marie Turkové a soudců JUDr. Dagmar Nygrínové a JUDr. Jiřího Pally v právní věci žalobkyně: **J. Š.**, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, o kasační stížnosti žalované proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích ze dne 28. 2. 2007, č. j. 52 Ca 75/2006 - 31,

takto:

I. Kasační stížnost **se zamítá.**

II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

Rozhodnutím ze dne 1. 9. 2006, č. X, žalovaná rozhodla o žádosti O. Ch., nar. X, který zemřel dne X, o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastníkům národního boje za osvobození, politickým vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěných do vojenských pracovních táborů a o změně zákona č. 39/2000 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1945. Žalovaná podle § 5 odst. 2 a § 7 odst. 2 tohoto zákona přiznala jednorázovou peněžní částku 21 667 Kč E. Ch., nar. X, J. Š., nar. X, M. Z., nar. X, E. Ch., nar. X, O. K., nar. X, E. L., nar. X, J. Ch., nar. X, J. N., nar. X, a M. Ř., nar. X. V odůvodnění žalovaná uvedla, že včas uplatněný nárok přechází v případě úmrtí oprávněné osoby na její dědice; je-li dědiců, kteří neodmítli dědictví, více, peněžní částka náleží každému z nich, a to v poměrné výši. Vypořádání nároku není ponecháno na vůli dědiců v rámci dohody o vypořádání dědictví a nárok není předmětem dědictví. Oprávněný O. Ch. prokázal splnění podmínek uvedených v § 2 odst. 1 zákona č. 261/2001

Sb. za dobu od 1. 4. 1952 do 9. 7. 1959, tedy za 87 měsíců, čímž mu podle § 5 odst. 2 zákona vznikl nárok na jednorázovou peněžní částku 195 000 Kč. Oprávněný dne 21. 10. 2002 zemřel, proto do řízení vstoupili dědicové, kteří dědictví neodmítli. Z provedeného šetření vyplynulo, že takovými dědici jsou osoby uvedené ve výroku rozhodnutí, každé z nich byla proto přiznána částka 21 667 Kč, tj. jedna devítina celkové jednorázové peněžní částky.

Proti tomuto rozhodnutí podala žalobkyně žalobu, v níž namítala, že zákon č. 261/2001 Sb. neobsahuje zvláštní úpravu týkající se dědění, proto nezbývá než použít úpravu obsaženou v části sedmé zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též „o. z."). Žalobkyně uvedla, že zemřelý O. Ch. (zůstavitel) byl v době smrti ženatý s E. Ch. a měl čtyři děti (žalobkyni, M. Z., O. Ch., nar. X, a J. Ch.; oba synové již zemřeli). Zemřelý O. Ch., nar. X (syn zůstavitele), byl v době smrti ženatý s E. Ch. (snacha zůstavitele) a měl čtyři děti (O. K., E. L., J. Ch. a J. N. - vnoučata zůstavitele). Zemřelý J. Ch. měl jedinou dceru M. Ř. Žalovaná přiznala stejně vysokou částku všem žijícím dětem, vnukům a snaše zůstavitele, přičemž nerespektovala ustanovení § 473 občanského zákoníku, podle kterého stejným dílem dědí děti a manžel zůstavitele; nedědí-li některé dítě, nabývají jeho podílu stejným dílem jeho děti. Žalobkyně namítala, že nelze přiznat stejně vysokou částku dětem zůstavitele, jeho vnukům a snaše. Žalovaná rovněž pochybila, když mezi dědice zahrnula také snachu zůstavitele, která nenáleží do skupiny dědiců podle § 473 občanského zákoníku. Žalobkyně navrhla, aby bylo napadené rozhodnutí pro nezákonnost zrušeno a věc vrácena žalované k dalšímu řízení.

Krajský soud v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích rozsudkem ze dne 28. 2. 2007, č. j. 52 Ca 75/2006 - 31, zrušil rozhodnutí žalované ze dne 1. 9. 2006, č. X, věc žalované vrátil k dalšímu řízení a uložil žalované nahradit žalobkyni náklady řízení. V odůvodnění soud citoval § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. a uvedl, že zvolený termín „dědici" je založen občanským zákoníkem a jednoznačně vyjadřuje, že dotčený nárok má sledovat osud aktiv zůstavitele spadajících do dědictví. Pojem dědic není jen ukazatelem množství a konkretizací osob, v jejichž prospěch má být peněžitý nárok vyplacen, nýbrž v sobě implikuje způsob účasti na pozůstalosti (podle příslušných dědických tříd), nebude-li dědictví odmítnuto. Soud zdůraznil, že zákonodárce v oblasti dávek v případech, kdy řeší výplatu dávky po smrti oprávněné osoby, používá jiných termínů, pokud chce vymezit okruh oprávněných osob s tím, že těmto osobám náleží poměrný díl peněžité dávky a dávka nespadá do dědictví. Soud k tomu citoval ustanovení § 63 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, § 16 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 56 odst.1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, a § 6 odst. 1 zákona č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního odboje za osvobození. Soud shledal, že právní normy v oblasti dávek používají jiné označení než „dědici", je-li zamýšleno vyplacení dávky jiným způsobem než tím, že se má nárok stát součástí pozůstalosti. Krajský soud zdůraznil, že právní předpisy je nutné vykládat tak, aby výklad přispíval k harmonii právního odvětví a pokud možno ke koherenci celého právního řádu, či přinejmenším, aby výklad téhož pojmu v různých právních odvětvích nepůsobil kontradiktorně. Nelze tedy připustit, aby osoba, která je v občanském zákoníku považována za dědice, měla jiné vlastnosti, postavení, práva a povinnosti z toho vyvěrající, než osoba, která je za dědice považována v oblasti práva veřejného, neboť pojem dědic je v oblasti práva veřejného použit s tím, že jeho definici

stanovil občanský zákoník. Soud připomněl, že zákon č. 261/2001 Sb. neomezuje okruh dědiců na ty, kteří dědictví neodmítli, a žalovaná tímto krokem zúžila význam § 7 odst. 2 zákona. Z okruhu uvažovaných osob nelze vyřadit dědice ze závěti, přičemž může nastat situace, že zůstavitel odkáže formou závěti majetek ve výši např. 2000 Kč osobě, která není zákonným dědicem a které ani jiný majetek nehodlal zanechat. Při akceptaci výkladu žalované by této osobě např. za situace, kdy zůstavitel žil v bezdětném manželství, připadla 1/2 peněžité dávky; postupem žalované by mohlo dojít k poškození práva zletilých dětí (neopomenutelných dědiců) na 1/2 dědického podílu, který by jim náležel při dědění ze zákona, tedy v případě, že by byl projednávaný nárok uznán jako součást pozůstalosti původně oprávněné osoby. Takový poškozující důsledek označil soud za nepřijatelný a výklad žalované odmítl jako nezákonný (argumentum ab absurdum). Krajský soud uzavřel, že podle jeho názoru byly naplněny předpoklady pro odklon od právního názoru v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, na nějž odkazovala žalovaná. Soud shledal napadené rozhodnutí nezákonným, a proto je podle § 78 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s."), zrušil a věc vrátil žalované k dalšímu řízení, ve kterém je žalovaná vázána právním názorem soudu.

Proti tomuto rozsudku podala žalovaná (dále jen „stěžovatelka") včas kasační stížnost z důvodu podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Stěžovatelka konstatovala, že podle jejího názoru se jednorázová peněžní částka nestává součástí aktiv dědictví, nýbrž její poměrná část ve výši odpovídající počtu dědiců, kteří dědictví neodmítli, přechází přímo na tyto dědice, kteří vstupují do práv zemřelého a stávají se novými účastníky správního řízení. Stěžovatelka poukázala na skutečnost, že ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. v projednávané věci vyložila stejným způsobem jako v celé řadě plně srovnatelných případů v uplynulých cca deseti letech. Oporu pro takový postup nalezla v judikatuře, kterou lze považovat za ustálenou, neboť ustanovení shodného znění obsahoval již zákon č. 217/1994 Sb. Konkrétně stěžovatelka citovala z rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ve věci sp. zn. 2 A 735/98, z rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ve věci sp. zn. 5 A 519/2001 a z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věci sp. zn. 2 A 1153/2002-OL. Stěžovatelka namítala, že ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. obsahuje speciální právní úpravu a vylučuje aplikaci úpravy obecné. Odmítla přitom srovnání právní úpravy přechodu nároku se zákony č. 155/1995 Sb., č. 108/2006 Sb., č. 117/1995 Sb. a č. 255/1946 Sb., a to s poukazem na speciální charakter odškodňovacích předpisů. Stěžovatelka uzavřela, že krajský soud nesprávně posoudil právní otázku týkající se přechodu nároku na dědice oprávněné osoby podle § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb., a svůj postup, kdy jednorázovou peněžní částku přiznala stejným dílem každému z devíti dědiců zemřelého O. Ch., označila za souladný s tímto ustanovením. Stěžovatelka navrhla, aby Nejvyšší správní soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení.

Žalobkyně se ke kasační stížnosti nevyjádřila.

Vyjádření ke kasační stížnosti podala osoba zúčastněná na řízení E. Ch., nar. X, manželka zemřelého O. Ch. Ve vyjádření poukázala na nesprávnost citace ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. stěžovatelkou a konstatovala, že krajský soud rozhodl správně.

V průběhu řízení před Nejvyšším správním soudem E. Ch. zemřela, soud proto přípisem ze dne 10. 2. 2010, č. j. 4 Ads 77/2007 - 77, vyzval její dědice F. T. a M. P., aby ve lhůtě dvou týdnů oznámili, zda hodlají uplatňovat práva osoby zúčastněné na řízení. Soud je současně poučil, že neučiní-li tak ve stanovené lhůtě, nemohou se později práv osoby zúčastněné na řízení domáhat. Ani jeden z adresátů na uvedenou výzvu nereagoval, proto Nejvyšší správní soud nadále vycházel z toho, že práva osoby zúčastněné na řízení neuplatňují.

Nejvyšší správní soud přezkoumal napadený rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích v souladu s § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s. vázán rozsahem a důvody, které stěžovatelka uplatnila v kasační stížnosti. Neshledal přitom vady podle § 109 odst. 3 s. ř. s., k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti. Z obsahu kasační stížnosti vyplývá, že ji stěžovatelka podala z důvodu podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.

Podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. *kasační stížnost lze podat pouze z důvodu tvrzené nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení.* Nesprávné právní posouzení spočívá buď v tom, že na správně zjištěný skutkový stav je aplikován nesprávný právní názor, popř. je sice aplikován správný právní názor, ale tento je nesprávně vyložen.

Při předběžném posuzování věci dospěl čtvrtý senát Nejvyššího správního soudu k právnímu názoru odlišnému od dosavadního názoru zastávaného Nejvyšším správním soudem, a proto usnesením ze dne 23. 7. 2008, č. j. 4 Ads 77/2007 - 63, postoupil věc rozšířenému senátu k posouzení právní otázky, zda má podle § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. stěžovatelka v případě úmrtí oprávněné osoby pouze zjistit okruh jejích potenciálních dědiců a jednorázovou částku mezi ně rozdělit rovným dílem bez ohledu na výsledek dědického řízení, nebo zda má vyčkat rozhodnutí soudu o dědictví a jednorázovou peněžní částku rozdělit mezi dědice v poměru podle majetkových hodnot, které jednotliví dědicové z pozůstalosti nabyli.

Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu usnesením ze dne 4. 5. 2010, č. j. 4 Ads 77/2007 - 91, vyslovil, že:

„Užití pojmu „dědic“ v § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. znamená, že na nárok podle uvedeného zákona se použijí ustanovení občanského zákoníku upravující dědění, a to nejen pro vymezení okruhu osob, na které včas uplatněný nárok přechází, ale i pro určení poměru, v jakém jim bude jednorázová peněžní částka vyplacena. Nezbytným podkladem pro rozhodování o včas uplatněném nároku, o němž nebylo za života oprávněné osoby rozhodnuto nebo nedošlo k jeho výplatě, je v případě jejího úmrtí pravomocné rozhodnutí soudu o dědictví.

Dozví-li se příslušný orgán podle § 6 zákona č. 261/2001 Sb., že zemřela oprávněná osoba, která uplatnila nárok podle tohoto zákona, o němž ještě nebylo rozhodnuto (tvrzený nárok) nebo sice rozhodnuto bylo, ale nedošlo k výplatě přiznané jednorázové peněžní částky (přiznaný, ale nevyplacený nárok), oznámí to dědickému soudu a spolu s tím mu sdělí informace o dosavadním stavu správního řízení. Řízení o nároku vždy přeruší. Po rozhodnutí o dědictví příslušný orgán dokončí správní řízení s dědicem či dědici nároku.“

Rozšířený senát současně předmětným usnesením vrátil věc k projednání a rozhodnutí čtvrtému senátu Nejvyššího správního soudu, jenž na základě zjištěného stavu věci dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná.

Podle § 6 zákona č. 261/2001 Sb. *o nároku, o výši jednorázové peněžní částky a o její výplatě oprávněné osobě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení. V případech, kdy důchod z důchodového pojištění vyplácí orgán sociálního zabezpečení příslušníků ozbrojených sil nebo ozbrojených sborů, je věcně příslušným orgánem k rozhodnutí tento orgán.*

Podle § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. *včas uplatněný nárok, pokud o něm nebylo rozhodnuto nebo pokud nedošlo k výplatě jednorázové peněžní částky, přechází v případě úmrtí oprávněné osoby na její dědice.*

Při výkladu těchto ustanovení vycházel Nejvyšší správní soud z právního názoru vysloveného v citovaném usnesení rozšířeného senátu, podle kterého *„pravidla českého dědického práva ... vycházejí z priority dědění ze závěti a subsidiarity uplatnění zákonné dědické posloupnosti; dědické skupiny a v rámci nich případné dědické podíly u zákonné dědické posloupnosti přitom zásadně vycházejí z míry blízkosti příbuzenství mezi zůstavitelem a konkrétním dědicem. Uvedená pravidla vycházejí z toho, že dědění je klíčovým rodinněprávním a majetkověprávním institutem s ústavní dimenzí sloužícím k zachování podstaty majetku mezi generacemi a přispívajícím k vytváření společenského blahobytu tím, že umožní zůstaviteli předat následujícím generacím jím nabyté majetkové hodnoty. Zákonná úprava tedy musí uvedená pravidla respektovat, anebo je ve zvláštních případech nahradit dostatečně určitě a jednoznačně formulovanými pravidly speciálními. Nelze-li v konkrétním případě zákona č. 261/2001 Sb. taková zvláštní pravidla vysledovat, je nutno dospět k závěru, že odkaz na „dědice“ neznamená nic jiného než odkaz na komplexní pravidla dědického práva, včetně pravidla o prioritě dědění ze závěti před děděním ze zákona, o podmínkách vydědění a ustanovení o nepominutelných dědicích a včetně pravidel o tom, že za určitých okolností se výše podílů jednotlivých dědiců liší s ohledem na režim dědické posloupnosti ...“.*

Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu shledal, že *„oprávněnou osobou včas uplatněný nárok podle zákona č. 261/2001 Sb., který je předmětem přechodu v důsledku smrti oprávněné osoby, je nutno považovat za majetkovou hodnotu, jež je předmětem dědictví. Smrtí oprávněné osoby nabývá tento nárok testamentární či zákonný dědic (dědicové) oprávněné osoby (§ 460 o. z.), přičemž to, kdo je takovou osobou (osobami), se určí podle pravidel dědického práva. V procedurální rovině je proto nezbytné rozlišovat mezi pravomocí stěžovatelky (deklaratorně) posuzovat splnění podmínek pro přiznání nároku, určovat výši jednorázové peněžní částky k vyplacení a to, kdo je oprávněnou osobou, na straně jedné a mezi pravomocí soudu a notáře projednat dědictví a v rámci něho určit, kdo je dědicem nároku, na straně druhé.“*

Stěžovatelka podle názoru vysloveného rozšířeným senátem nemá v řízení o nároku podle zákona č. 261/2001 Sb. pravomoc rozhodnout, kdo je dědicem oprávněné osoby, a proto musí přerušit řízení do vyřešení otázky, kdo je dědicem nároku. *„Poté, co dědický soud rozhodne o dědictví a v rámci něho o tom, komu z dědiců nárok podle zákona č. 261/2001 Sb. připadá (dlužno mimo jiné poznamenat, jak již shora naznačeno, že nic nebrání tomu, aby uplatněný nárok byl předmětem dědické dohody), stěžovatelka (či jiný příslušný orgán ve smyslu § 6 zákona č. 261/2001 Sb.) v závislosti na výsledcích dědického řízení pokračuje ve správním*

řízení s příslušným dědicem či dědici, zdědilo-li nárok vícero dědiců společně. Stěžovatelka je ve správním řízení v dalším vázána rozhodnutím dědického soudu o tom, komu z dědiců uplatněný nárok připadá (tj. je i vázána případně rozhodnutím o tom, v jakých podílech dědicové nárok nabývají, je-li jich více), a pokud uplatněný nárok přizná, musí to zohlednit ve výroku při určení, která osoba obdrží jakou část přiznané jednorázové peněžní částky.“

V projednávané věci Nejvyšší správní soud zjistil, že O. Ch., nar. X, podal dne 12. 9. 2001 žádost o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 261/2001 Sb. V průběhu řízení vedeného u stěžovatelky O. Ch. dne X zemřel. Stěžovatelka následně zjistila okruh dědiců, kteří neodmítli dědictví, a každé z těchto osob přiznala jednu devítinu jednorázové peněžní částky v celkové výši 195 000 Kč, na kterou vznikl zemřelému oprávněnému nárok podle § 5 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. z důvodu splnění podmínek § 2 odst. 1 téhož zákona za dobu 87 měsíců.

Stěžovatelka tedy postupovala v rozporu s výše zmíněnými ustanoveními § 6 a § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb., jak je vyložil rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, neboť nevyčkala rozhodnutí soudu o tom, komu z dědiců připadá nárok podle zákona č. 261/2001 Sb., a přiznala jednorázovou peněžní částku rovným dílem všem osobám, které bez bližšího zdůvodnění sama pojala za potenciální dědice zemřelého oprávněného.

Nejvyšší správní soud proto ve shodě s krajským soudem konstatuje, že napadené rozhodnutí stěžovatelky je nezákonné a krajský soud je zcela v souladu se zákonem zrušil a věc vrátil žalované k dalšímu řízení.

Námitce stěžovatelky, že krajský soud nesprávně posoudil právní otázku týkající se přechodu nároku na dědice oprávněné osoby, Nejvyšší správní soud nepřisvědčil. S ohledem na právní názor vyslovený rozšířeným senátem, jímž byl soud při rozhodování v této věci vázán, nemohl akceptovat ani námitku stěžovatelky, že ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 261/2001 Sb. vyložila stejným způsobem jako v celé řadě plně srovnatelných případů v uplynulých cca deseti letech.

Nejvyšší správní soud uzavírá, že nezjistil namítanou nezákonnost napadeného rozhodnutí, a proto kasační stížnost proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích ze dne 28. 2. 2007, č. j. 52 Ca 75/2006 - 31, podle § 110 odst. 1 s. ř. s. jako nedůvodnou zamítl.

Za dané procesní situace bude na stěžovatelce, aby dala dědickému soudu podnět k postupu podle § 175o odst. 2 či podle § 175x zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatelka rovněž v souladu se závěry rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu sdělí dědickému soudu informace o dosavadním stavu správního řízení o nároku, zejména o uplatňované nebo pravděpodobné výši jednorázové peněžní částky, a správní řízení přeruší. Po právní moci rozhodnutí dědického soudu o tom, komu z dědiců nárok podle zákona č. 261/2001 Sb. připadá, bude stěžovatelka v závislosti na výsledcích dědického řízení pokračovat ve správním řízení s příslušným dědicem či dědici, vázána rozhodnutím dědického soudu o tom, komu z dědiců uplatněný nárok připadá, případně rozhodnutím o tom, v jakých podílech dědicové nárok nabývají, je-li jich více.

O nákladech řízení rozhodl Nejvyšší správní soud podle § 60 odst. 1 s. ř. s. za použití ustanovení § 120 téhož zákona. Protože úspěšné žalobkyni v tomto stádiu řízení žádné náklady nad rámec běžné činnosti nevznikly a stěžovatelka v řízení nebyla úspěšná, bylo rozhodnuto tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 9. června 2010

JUDr. Marie Turková
předsedkyně senátu